

Trh práce a teória racionálnych očakávaní

Autor referátu: fetamin

Na trhu práce aktívne vstupujú do vzájomných vzťahov domácnosti (predstavujú ponuku práce), firmy (kt. determinujú dopyt po práci), odbory a štát (kt. ovplyvňujú tak ponuku ako i dopyt po práci vo vzájomných tripartitných rokovaniach). Tieto všetky subjekty sa podieľajú na vytváraní makroekonomickej rovnováhy.

Asi najdôležitejším subjektom sú domácnosti, ktoré na trhu práce tvoria ponuku. Táto ponuka je ohraničená viacerými faktormi:

- Počtom práceschopného obyvateľstva
- Výškou nominálnej mzdy
- Cenovou hladinou
- Daňovým zaťažením

Rôzne pohľady

Okrem toho, že tieto zmeny pôsobia v rámci mikroekonomickej (na tzv. dlhodobých trhoch), tak vyvolávajú aj zmeny z makroekonomickej hľadiska (majú dopad na agregátne trhy). Veľkosť ponuky práce súvisí v prvom rade s hraničnými nákladmi domácnosti pri vynakladaní práce a odmenou za vykonanú prácu. Domácnosť je v rovnováhe ak námaha pri práci sa rovná efektu, ktorý práca prináša. Toto vyúsťuje do ovplyvňovania veľmi dôležitého ukazovateľa v makroekonomickej a tým je miera nezamestnanosti.

Tvar krivky ponuky je trochu atypický a je výsledkom charakteristického správania sa domácnosti na trhu práce. Jedná sa o vzťah medzi množstvom práce a danou mzdovou sadzbou. Na grafe je vidno že s rastom reálnej mzdy ponuka práce rastie ale od istého bodu začína ponuka klesať. Na tento trochu atypický jav existuje vysvetlenie: pri vysokých mzdách klesá ponuka práce žien, lebo mzdy mužov sú dostatočné k zabezpečeniu životnej úrovni rodiny.

Na túto krivku pôsobia v konečnom dôsledku dva efekty, a to dôchodkový zmeny miezd a substitučný zmeny miezd, ktoré pôsobia navzájom protichodne. Pod dôchodkovým efektom rozumieme, že vyššia mzda znamená uspokojenie doterajších nárokov pri obmedzení ponuky a substitučný, ktorý hovorí že pri zvyšovaní mzdovej úrovne sa záujem o prácu zvyšuje. Takže pri vysokej mzdě sú všetky ostatné alternatívy (ako napr. voľný čas) relatívne drahšie kvôli vyšším nákladom ako pri situácii keď mzdy boli nižšie. V grafe po bod C pôsobí substitučný efekt a od bodu C začína pôsobiť dôchodkový efekt.

Hlavnou časťou dopytu na trhu práce sú firmy. Základný činiteľ, ktorý vo veľkej miere ovplyvňuje tento dopyt je úroveň mzdovej sadzby. Tu treba uviesť že sa vo všeobecnosti rozlišuje cena práce pri dokonalej konkurencii a cena práce pri nedokonalej konkurencii. Pri dokonalej konkurencii je cena práce stanovená trhom a jednotlivá firma nemá možnosť sa od rovnovážnej ceny odchýliť. Na rozdiel od toho v podmienkach nedokonalej konkurencii môžu firmy ponúknuť za rovnakú prácu rozdielne mzdy.

Dopyt po práci je odvodeným dopytom, to znamená že závisí od dopytu po výsledkoch tejto práce (výrobky, služby). Takže keď sa výrobkoch zvýši, zvýši sa aj dopyt po pracovníkoch. O tom aká bude cena práce rozhoduje elasticita krivky ponuky práce.

Pri určovaní krivky dopytu po práci je potrebné vychádzať z hraničného produktu práce, ktorý je definovaný ako prírastok produktu pri zamestnaní dodatočnej jednotky práce. Takže v konečnom ponímaní krivka hraničného produktu práce je krivkou dopytu po práci. Ak zohľadníme tovarovo peňažné vzťahy tak krivkou dopytu firmy bude krivka príjmov z hraničného produktu (jedná sa o peňažné vyjadrenie hraničného produktu, kde dopyt firmy po výrobnom faktore závisí od ceny toho faktora, ktorý sa dáva do rovnosti s hraničným príjmom). Medzi ďalšie faktory, ktoré ovplyvňujú dopyt po práci je napríklad úroveň využitia technických, technologických a organizačných znalostí, kvalita a kvantita ostatných výrobných faktorov a iné (úroveň hraničného produktu práce,....)

Pozícia štátu

Ďalším subjektom, ktorý vstupuje na trh práce je štát. Tieto zásahy štátu ovplyvňujú fungovanie trhu práce aj na strane ponuky aj na strane dopytu. Základný význam tohto subjektu je, že vytvára právny rámec trhu práce a ekonomickými nástrojmi ho ovplyvňuje.

Na strane dopytu: priame pôsobenie - štát zamestnáva časť pracovnej sily v štátnom sektore

Nepriame pôsobenie - prostredníctvom nástrojov, ktoré ovplyvňujú dopyt po práci (podpora rozvoja malých a stredných podnikov, podpora súkromného podnikania, regionálna politika, atď....). Štát môže ovplyvňovať trh práce aj daňovou politikou a systémom štátnych dotácií.

Zásahy štátu na strane ponuky sú oveľa širšie ako zásahy na strane dopytu. Jedná sa hlavne o uskutočňovanie politiky vzdelávania a rekvalifikácie, o finančnú politiku (dôchodkovú a daňovú) a podobne. A okrem toho, že sa

štát podieľa na raste kvalifikovanej pracovnej sily, ovplyvňuje aj úroveň inputu a outputu - prostredníctvom politiky zamestnanosti (jeho kvalitatívnu, I kvantitatívnu stránku). Vplyv štátu je uskutočňovaný napr. Aj sociálnou politikou.

Posledným, tiež dôležitým subjektom na trhu práce sú odbory, ktoré pôsobia hlavne ako regulátory trhu. Jedná sa hlavne o tzv. tripartitné rokovania, ktorých sa zúčastňujú zamestnávateľa, odbory a vláda. Na týchto tripartitných rokovaniach sa prerokúvajú hlavne otázky vývoja, kde stanovenie, prijatie a podpísanie podmienok sa vyjadruje určitou generálnou dohodou, ktorá by mala byť prísne dodržiavaná. Odbory sú v ekonomickej teórii považujúce za jednu z vyrovnávajúcich síl na trhu práce. Ide o takzvanú protiváhu zamestnávateľov, stelesňujúce práva zamestnancov. Zohrávajú dôležitú otázku pri riešení mzdových otázok (jedná sa prioritne o zvyšovanie miezd):

obmedzovaním ponuky práce (jedná sa o pokles ponuky, ktorý sa prejaví v zvýšení miezd, pričom však dochádza k poklesu práce)

použitím sily kolektívnej zmluvy pri zvyšovaní základných mzdových sadzieb

odporovaním zamestnávateľom, ktorí vlastnia monopolnú silu

pôsobením na zamestnávateľov, aby zvyšovali dopyt po práci

V konečnom dôsledku však pôsobenie odborov aj keď znamená na jednej strane zvýšenie mzdových sadzieb na druhej strane dochádza k poklesu zamestnanosti, k poklesu produktu a k nižšiu reálnu mzdu, takže konečný efekt ich pôsobenia je sporný.

Ak posudzujeme pôsobenie subjektov na trhu práce musíme brať do úvahy hľadisko krátkodobé aj dlhodobé.

Krátkodobé hľadisko: Ak dochádza k pomalému rastu agregátneho dopytu, za podmienok, že výroba začína rásť pomaly. Existujúca nezamestnanosť spôsobuje stav, v ktorom nie je potrebné zvyšovanie miezd na získanie dodatočnej jednotky práce. Krivka ponuky práce za takýchto podmienok nadobúda vertikálny charakter a pri pomalom raste dopytu po práci, rastie zamestnanosť a produkt, ale mzdy a ceny nerastú.

Ak predpokladáme expanziu firmy tak dopyt po práci rastie rýchlejším tempom, rastú aj mzdy a spôsobí to nárast I v ponuke práce. Táto situácia vyvoláva nárast cenovej hladiny, čo vyvoláva nárast nominálnej mzdy, ale pokles reálnej mzdy.

Dlhodobé hľadisko: Pri prechode ekonomiky jednotlivými fázami ekonomického cyklu, po určitom čase pracovníci zistia, že reálne mzdy klesajú v dôsledku nárastu cenovej hladiny (inflácie), čo má za následok zníženie reálnej ponuky práce.

Trh práce a teória racionálnych očakávaní

Táto teória nám vo všeobecnosti hovorí, že hospodárske subjekty sa správajú racionálne a cieľavedome pri získavaní a vyhodnocovaní informácií, ako I pri ich využívaní. Impulzom pre vznik tejto teórie boli aj skúsenosti z koncepcie teórie adaptívnych očakávaní.

Podľa koncepcie adaptívnych očakávaní sa jednotlivé trhové subjekty prispôsobivo, vychádzajú z predchádzajúceho vývoja ekonomiky a ekonomických veličín a na zmeny vývoja nereagujú naraz. Zmeneným podmienkam a novej trhovej situácii prispôsobujú svoje ekonomické rozhodovanie postupne. To znamená, že ak napríklad v priebehu niekoľkých rokov ceny ročne vzrástli v priemere o 4% a odrazu sa v tomto roku zvýšili o 12%, tak podľa tejto koncepcie adaptívnych očakávaní ľudia predpokladajú, že v ďalšom roku dojde k rastu cien o 5%, a to preto, že stále pripisujú veľký význam dlhodobým, starým informáciám a nie sú schopní pružne zmeniť svoje očakávania na základe nových informácií.

Podľa teórie racionálnych očakávaní rast cien napr. o 10% okamžite motivuje trhové subjekty, aby hľadali príčinu tejto zmeny a aby sa zároveň pružne prispôbovali zmeneným podmienkam. To znamená, že sa trhové subjekty snažia čo najlepšie (racionálne) využiť všetky dostupné informácie. Táto teória taktiež pripúšťa, že pri uzatváraní záverov na základe týchto informácií, môžu dôjsť jednotlivé trhové subjekty k mylným očakávaniam. Preto sa tu rozlišujú tzv. individuálne očakávania (ktoré môžu byť v zásade rozdielne - predstavujú odlišné pohľady na fungovanie hospodárstva jednotlivých trhových subjektov) a agregátne očakávania (ktoré by sa mali približovať k jednotnému záveru a to hlavne aj preto, že obsahujú všetky dostupné informácie (ktoré individuálne očakávania nemali)). Preto je dôležité, že tieto individuálne očakávania sú si navzájom neprotirečivé a zlučiteľné, čo je základný predpoklad pre agregáciu týchto očakávaní.

Podľa teórie racionálnych očakávaní nie sú reakcie hospodárskych subjektov na tie isté ekonomické opatrenia vlády vždy rovnaké. Ľudia na základe vlastných skúseností, racionálnych očakávaní dôsledkov určitého hospodárskeho opatrenia vlád menia svoju prvotnú reakciu, ak sa vláda neskôr opäť vráti k tej istej hospodárskej politike, ktorá predtým neuspokojila očakávania hospodárskych subjektov.

Jedným zo základných predpokladov TRO je, že ceny a mzdy sú pružné. Tento predpoklad je diskutabilný hlavne na trhu práce, kde rovnováha medzi ponukou a dopytom sa nevytvára tak rýchlo ako tieto teórie predpokladajú. Základnou otázkou je problém nezamestnanosti. Teoretici tu rozlišujú dobrovoľnú a nedobrovoľnú zamestnanosť.

Z teórie RO, kt. vychádza z predpokladu pružných miezd vyplýva, že nezamestnanosť v prevažnej miere má dobrovoľný charakter. Ponuka práce nestúpa pretože, reálne mzdy sú nízke.

Teoretický spor medzi TRO a predstaviteľmi moderného hlavného prúdu makroekonómie spočíva v ponímaní rozdielu medzi dobrovoľnou a nedobrovoľnou nezamestnanosťou. Na rozdiel od školy racionálnych očakávaní teoretici hlavného prúdu sa domnievajú, že nezamestnanosť zvlášť v období recesie je nedobrovoľná